

Arminius: ketter of kanjer?

Inleiding

Graag dank ik een ieder die deze bijeenkomst mogelijk gemaakt heeft voor de uitnodiging. Al begrijpt u dat ik mij als remonstrants predikant lichtelijk zorgen maak. Vierhonderd jaar geleden liep het niet goed af met mijn collega's die hier in de stad aanwezig waren. Ze waren gedagvaard, ze kregen ter synode niet werkelijk de gelegenheid om hun zegje te doen en door een boze Bogerman waren zij op 14 januari eruit gegooid. Zij bleven al die tijd gearresteerd, werden naar Den Haag gebracht en werden verbannen uit de Republiek.

Vandaag vieren – of betreuren we in mijn geval – het resultaat van de Synode van Dordrecht. Althans: u zult mij niet horen klagen over de Dordtse Kerkorde en ook niet over de Statenvertaling. Dat waren prachtige resultaten waar ook de vroege Remonstranten royaal gebruik van maakten. Wel betreur ik de Dordtse Leerregels en de daarbij behorende veroordeling van mijn remonstrantse voorgangers. Al een jaar lang staat hier in deze stad de *Ode aan de Synode* centraal. Ik kan toch niet anders, dan nog eens te wijzen op de gevolgen die deze synode had voor mijn geloofsvoorgangers: zij werden vervolgd, verbannen en levenslang gevangen gezet, voor zover het predikanten betrof. Zij werden met grote boetes bedreigd, vervolgd en gevangengezet als het om gewone gemeenteleden, de gelovigen ging.

Volgende week gedenken we de dood van Johan van Oldenbarnevelt: de staatsman die werkelijk als een vader des vaderlands de jonge Republiek op de kaart heeft gezet. Toen hij op 13 mei 1619 onthoofd werd op het Binnenhof was de Synode al voorbij. Voor de afgevaardigden werd vervoer naar Den Haag geregeld zodat zij dit schouwspel konden bijwonen.

Laat ik grif toegeven dat aan beide zijden van het conflict, door remonstranten en contraremonstranten de liefde meer betracht had moeten worden. Ook mijn voorvaderen waren geen heiligen, niets daarvan. Maar vanavond wil ik wel helder hebben, dat de Synode zeker niet alleen een zegen was, maar ook een vloek.

De vraag voor vanavond luidt: Arminius: kanjer of ketter:

U weet dat ik een remonstrants predikant ben, 400 jaar later. Hoezeer moderne Remonstranten Arminius beschouwen als hun geestelijk vader, we zijn niet stil blijven staan, maar verder getrokken. Als je aan een huidige remonstrant vraagt, of hij de theologische positie van Arminius zou beamen, kom je bedrogen uit. Zoals gezegd: we zijn doorgedaan. Echte Arminianen, dus letterlijke volgers van zijn standpunten, vind je eerder binnen de orthodoxe vleugels van de traditionele, reformatorische kerken. Er zijn meer echte Arminianen binnen de Gereformeerde Bond dan binnen de Remonstrantse Broederschap. Wie nu het standpunt van Arminius op tafel legt, een nadrukkelijke uitverkiezing door God, waarbij het begin, de

doorwerking en de voltooiing van alle onderdelen de vrucht zijn van Gods genade, zal eerder in orthodoxe kringen bijval vinden dan bij mij in de kerk.

Laat ik het beeld van de uitverkiezing bij Arminius als volgt schetsen. Arminius vond het belangrijk om te constateren, dat de redding van de mens volledig afhankelijk is van God. Elk mens is zondig en niemand zal uit zichzelf in de hemel komen. Tegelijkertijd is de mens ook verantwoordelijk. In die zin, dat de mens ergens verantwoordelijk moet zijn, want indien niet, dan zou het Gods actie of verantwoordelijkheid zijn, wanneer een mens niet gered wordt. Arminius was geen kampioen van de vrije wil. Nee, hij schetste een soevereine God, die het heil van alle mensen wilde, maar ook wilde dat de mens er iets aan bijdroeg. Heel gering, heel beperkt, want anders zou het niet goed komen. Maar toch wel iets. Arminius gebruikte het beeld van een bedelaar.

De mens is een bedelaar die volstrekt afhankelijk is van zijn weldoener om een aalmoes te krijgen. Als de weldoener niet wil, zal er niets komen. Maar de bedelaar moet zijn hand wel open doen. Als je deze minimale bijdrage van God niet veronderstelt, zo denkt Arminius, dan worden mensen stokken en blokken. Sterker en erger nog: dan is het God die het heil van de mens **niet** wil. Dan is het **God** die de mens doet zondigen. Dan is God de auteur van het kwaad en de zonde.

Arminius leefde in een tijd, waarin theologen heel veel zeker wisten. Er was een God. Die had zich geopenbaard in Israël en in Jezus Christus. Die God kon je kennen via de Heilige Schrift, die van kaft tot kaft waar was en onbetwifelbaar alles bevatte wat je nodig had om zalig te worden. Buiten het christendom was er geen werkelijk heil te vinden.

Moderne Remonstranten staan daar kritisch in. Ik zou hen willen kenschetsen als religieuze of vrome agnosten, mensen die niet zeker weten. Zeker weten is, zo denken wij nu, aan geen mens gegeven. De bijbel is een prachtige verzameling van inspirerende verhalen. Daar kun je wat mee, in leven en in sterven. Maar het zijn menselijke verhalen. Door geïnspireerde, maar ook feilbare mensen geschreven, gedurende een periode van ongeveer 1200 jaar, in verschillende talen en culturen. De Bijbel spreekt zichzelf vaak tegen. Niet verwonderlijk, want mensen kunnen maar een klein zicht hebben op het hogere. En de bijbel bevat daarmee ook zaken die menselijk, ja al te menselijk zijn. Niemand kan met een beroep op die menselijke bijbel tot definitieve antwoorden komen. Absolute waarheid is ons mensen in dit ondermaanse niet geschonken. Wij kunnen gezamenlijk zoeken. Wij kunnen gezamenlijk ons laten inspireren, maar ten diepste kan niemand over het geloof van de ander oordelen.

Geloofsbelijdenissen zijn inspirerende teksten, maar geen vastomlijnde waarheden die iedereen zou moeten onderschrijven. Wie dat wel van de Bijbel of van menselijke geschriften verwacht, gaat op de stoel van God zitten en staat tussen God en zijn scheepsel in.

U hoort dat ik de enkele mens, van wie ik direct toegeef dat hij feilbaar en kwetsbaar is, een belangrijke rol toe ken. Hij en hij alleen staat tegenover God. Wordt geroepen en kan met Gods

hulp antwoorden. Ik durf te beweren dat dit ten diepste het uitgangspunt van de Reformatie van Luther is. Het schepsel staat tegenover zijn Schepper en moet zich tegenover Hem verhouden. Geen priester, geen leergezag, geen menselijke Bijbel en ook geen synode kan daar tussen komen.

En hier ziet u mijn eerste antwoord op de vraag Ketter of Kanjer tevoorschijn komen. Ik bestrijd de notie van ketter. Of beter gezegd: ik bestrijd dat wij mensen een ander mens tot ketter kunnen maken. Dat is niet aan ons. Dan gaan we zitten op een stoel waarop we niet thuis horen: Gods rechterstoel.

Of Arminius een kanjer is, daarover kun je misschien verschillend oordelen. Ik bestrijd dat je hem een ketter kunt noemen, want dat is niet aan ons.

Binnen de Remonstrantse Broederschap zijn in de loop der eeuwen verschillende belijdenissen geschreven: eentje door Simon Episcopius, onze woordvoerder in 1618-1619 in Dordrecht, en later ook in 1940 en 2006. Alle drie deze belijdenissen hebben geen leergezag gekregen. Het waren menselijke woorden, tijdelijk en veranderbaar. Zonder absoluut gezag. Want, zo schreef Episcopius in de inleiding tot zijn belijdenis, een belijdenis is een staf of mee te gaan, geen stok om mee te slaan. Een belijdenis is een vuurbaken, waarnaar je je kunt richten. Maar niet het laatste woord. Wie tegenwoordig lid wordt van de Remonstrantse Broederschap – belijdenis doet – schrijft zelf een eigen belijdenis. Want je kunt alleen je eigen geloof geloven, niet dat van een ander.

Als je aan mij vraagt: wat vind je van de godsdiensttwisten 400 jaar geleden, dan vind ik die interessant, maar dan vind ik het niet de vragen waar je je als moderne gelovige mee zou moeten bezighouden. Dan vind ik eigenlijk, dat én de Remonstranten én de Contraremonstranten in een gemeenschappelijke poging iets gedaan hebben, wat je niet zou moeten willen doen. Namelijk precies begrijpen hoe Gods reddend optreden werkt. Voor mij staat vast dat beide partijen toen probeerden twee zaken te combineren, die allebei waar zijn, maar naar het menselijk verstand niet te combineren zijn.

Het eerste punt is dat de redding van de mens afhankelijk is van God. Uit onszelf komen wij er niet.

Het tweede punt is dat wij mensen telkens opnieuw opgeroepen worden om het goede te doen en de juiste weg te kiezen.

Beide gegevens zijn bijbels, het ene niet minder dan het ander. God redt, maar tegelijkertijd roept hij ook telkens op tot bekering en het goede.

Wie van deze twee uitgangspunten probeert een eenheid te maken, doet iets wat logisch niet kan en wat alleen maar tot ongelukken moet leiden. Dan doen we of we iets begrijpen, wat geen mens kan begrijpen. Dan maken we een systeem dat niet het beste, maar het slechtste uit de mens bovenhaalt.

Vind ik Arminius een kanjer? Jazeker. Omdat hij als gelovige kritisch durfde te zijn. Omdat hij – naast alle geschriften van grote geleerden als Johannes Calvijn en Theodorus Beza - zijn bijbel bleef lezen. Omdat hij bleef nadenken, over wat de consequenties zouden zijn van een al te rechtlijnig geloof. Omdat hij zocht naar wegen om het geloof handen en voeten te geven, voor zoekende mensen. Omdat hij een beroep deed op mensen om zelf de bijbel te lezen en zelf verantwoordelijkheid te nemen.

Dat is een manier van leven en een manier van denken die ons, ook 400 jaar verder kan helpen. Dus Arminius is voor mij geen kanjer om wat hij precies zei, maar om hoe hij leefde. Hoe hij geloof, denkend en verantwoordelijkheid nemend, serieus nam en moeilijke vragen niet uit de weg ging. We moeten dus niet willen denken zoals hij. We moeten de standpunten van 400 jaar niet letterlijk overnemen en zo bewaren voor het nageslacht. Wie dat wil, moet een museum starten.

Nee, vanuit de vrijmoedigheid van toen, moeten we nu doorgaan op de weg van het geloof, in het vertrouwen dat er Een is die ons roept en ons draagt.

Tjaard Barnard

Dordrecht, 6 mei 2019